

Odgovor na pandemiju u različitim povijesnim razdobljima: od crne smrti do COVID-19

Popeškić, Roberta

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:391141>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-14**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

Sveučilište u Rijeci
Filozofski fakultet u Rijeci
Rijeka

ROBERTA POPEŠKIĆ
ODGOVOR NA PANDEMIJU U RAZLIČITIM POVIJESNIM RAZDOBLJIMA: OD
CRNE SMRTI DO COVID-19
ZAVRŠNI RAD

Rijeka, 2021.

Sveučilište u Rijeci
Filozofski fakultet u Rijeci
Rijeka

ODGOVOR NA PANDEMIJU U RAZLIČITIM POVIJESNIM RAZDOBLJIMA: OD
CRNE SMRTI DO COVID-19

ZAVRŠNI RAD

Mentorica: doc. dr. sc. Kosana Jovanović

Studentica: Roberta Popeškić

JMBAG: 0115072664

Smjer: Preddiplomski sveučilišni dvopredmetni studij povijesti i filozofije

Odsjek: Odsjek za povijest

Rijeka, kolovoz, 2021.

Izjava o autorstvu

Ja, Roberta Popeškić, izjavljujem da je završni rad pod nazivom „Odgovor na pandemiju u različitim povijesnim razdobljima: Od Crne smrti do COVID–19“ izvorni rezultat mojega rada te sam suglasna o njegovoj javnoj objavi u elektroničkom obliku. Izjave i bilješke drugih autora parafrazirane su i citirane u skladu s korištenom literaturom.

Potpis studentice: _____

U Rijeci, : _____

Sadržaj

1. UVOD	1
2. Crna smrt i COVID – 19 – pregled o bolestima	4
2.1. Crna smrt	4
2.2. Covid-19	6
3. Medicinski pristup bolestima Crne smrti i COVID - 19.....	8
3.1. Srednjovjekovna medicina kao odgovor na Crnu smrt.....	8
3.1.1. Uloga religije u srednjovjekovnoj medicini.....	9
3.2. Suvremena medicina kao odgovor na COVID – 19	10
3.2.1. Uloga medija u pristupu pandemiji	11
4. Reakcije društva na pandemije - usporedbe.....	13
4.1. Vlast - mjere zaštite	13
4.2. Potpuna samoizolacija i panika	14
4.3. Ravnodušnost prema pandemiji.....	15
4.4. Umjeren stav – briga za mentalnu dobrobit.....	17
4.5. Bijeg od stvarnosti – uloga sociološko ekonomskog statusa.....	18
4.6. Spas u vjeri	19
4.7. Traganje za krivcem i marginalizacija.....	21
5. Zaključak.....	24
6. Popis literature	26
7. Sažetak	29

1. UVOD

Historija ima zadatak interpretirati prošlost, ukazati na koji se način odvija ljudska egzistencija ali ujedno i razjasniti vezu između prošlosti i budućnosti. Općenito, kada se govori o događajima koji su bitno utjecali na društvene promjene i svijet u kojem živimo, većinom je fokus stavljen na revolucije, ratna zbivanja, ekonomske krize ili pak vladavine kontroverznih личности. Pritom je uglavnom zanemarena uloga bolesti i pandemija koje su, šireći se svijetom i ostavljajući trag smrti, bitno utjecale na ljudske navike i događaje. Njihovim su izbijanjem desetkovana društva, određeni ishodi ratova ali i otvoreni putevi znanstvenom i medicinskom napretku.

Naime, pandemija (grč. *pandemos* – sav narod) jest naziv za široko rasprostranjenu bolest koja utječe na značajan udio stanovništva. Ona „nastaje“ u trenutku kada epidemija počinje prelaziti međunarodne granice, uvelike povećavati smrtnost te uzrokovati ekonomske i socijalne poremećaje.¹ Kuga, kolera, Španjolska gripa, AIDS, SARS i COVID-19 neke su od ključnih pandemija koje su pustošeći ljudsku populaciju, promijenile tijekom povijesti. Glavni razlozi koji su povećali vjerojatnost za njihovim nastankom sadržani su u razvoju ljudske civilizacije, povećanju gradova, ekspanziji trgovačkih puteva i globalizaciji. Uz to što je vršen pritisak na medicinu i znanost, pandemije su ostvarile i značajan utjecaj na svjetonazor i mentalnu dobrobit pojedinca.

Danas, u vrijeme pandemije COVID-19, svakodnevno pratimo krivulje na grafikonima i čitamo brojke zaraženih u nadi da će se situacija promijeniti. Znanstvenici i epidemiolozi uzastopno provode detaljna istraživanja i eksperimente s ciljem da izbave čovječanstvo iz ove zastrašujuće pošasti. S druge strane, historiografi i antropolozi naglašavaju važnost povijesti i prijašnjih pandemija navodeći kako nam ona mogu pomoći u razumijevanju trenutne situacije ali i predviđanju posljedica koje će tek uslijediti.

Unatoč velikom interesu za istraživanjem pandemija, činjenica jest da većinom nailazimo na informacije koje govore o uzroku, posljedicama, načinu širenja i simptomima bolesti. U velikom broju historiografskih naslova nije zabilježen psihološki moment, zanemareni su stavovi i reakcije običnih ljudi te načini na koje su se suočavali s novonastalom situacijom. Čini

¹ Rogers, K., *Pandemic*, Encyclopedia Britannica, 2020. Preuzeto iz: <https://www.britannica.com/science/pandemic>. Datum pristupa: 30.03.2021.

se kao da je zaboravljeno da se „historičar bavi čovjekom i njegovim društvom u prošlosti i zato mora uzeti u obzir i psihološku problematiku bez koje je ljudski život nezamisliv.“² Sagledavanje pojedinih fenomena iz društvene perspektive posebno je važno jer ono omogućava šire razumijevanje društvenih struktura i procesa te samim time pruža precizniju sliku svijeta u određenom povijesnom razdoblju.

Imajući to na umu, bilo bi zanimljivo usporediti današnju pandemijsku situaciju s primjerice onom, iz srednjeg vijeka. Naime, sredinom 14. stoljeća, Europu je poharao smrtonosni val kuge koji je prepolovio broj stanovnika i u potpunosti narušio svakodnevni život tadašnjeg društva. Gradovi su zatvarani, uvedena je karantena a ograničeno je i socijalno kretanje. Pojedinci su u strahu od bolesti pobjegli u ruralne krajeve dok se druga skupina ljudi okreće molitvi i traži spas u Bogu. Posebno raširenu skupinu činili su i oni koji su odbijali prihvatiti novonastalu situaciju te su stoga radije sami tražili krivce.³ Iako govorimo o 1348. godini, čini se da je navedeni opis moguće primijeniti i na 2020. godinu.

Stoga, glavni je cilj ovog rada usporediti srednjovjekovnu pandemiju kuge sa suvremenom pandemijom COVID-19. Nakon što predstavimo ključne karakteristike dviju bolesti, fokus će biti stavljen na sam mentalitet društva te reakciju koju ono pokazuje na pandemiju. Prikazat ćemo u kolikoj se mjeri razlikuje stav društva prema medicini i znanosti ali i snagu teorija zavjera u suvremenom svijetu. Također će biti razmotrene i reakcije vlasti te samim time mjere i zakoni kojima se nastojalo suzbiti širenje bolesti. Unatoč anakronizmu koji se ovdje može postaviti kao prepreka, ovim se radom primarno nastoji ukazati na izrazito veliku sličnost u društvenom odgovoru na pandemiju u 14. te s druge strane u 21. stoljeću.

Za potrebe ovog će se istraživanja koristiti primarni izvori poput knjige talijanskog književnika, Giovannija Boccaccia „*Dekameron*“⁴ a bit će izneseni i stavovi doktora Gentile da Foligno⁵ te poznatog pjesnika Francesca Petrarce.⁶ Navedeni autori prikazuju način na koji je srednjovjekovno društvo percipiralo Crnu smrt što se pokazalo izrazito korisnim u pogledu razumijevanja ljudskog ponašanja tijekom pandemije. U dokazivanju spomenute će teze pripomoći i raznovrsna sekundarna literatura koja uključuje djela autora kao što su Joseph P.

² Gross, M., *Historija i društvene znanosti*, Časopis za suvremenu povijest, 1975, 7(2), 71-99. Preuzeto iz: <https://hrcak.srce.hr/216346>. Datum pristupa: 30.03.2021.

³ Byrne P.J., *Daily life during the Black Death*, Greenwood Publishing Group, 2004., str. 15-27.

⁴ Boccaccio, Giovanni, *Dekameron*, prijevod s talijanskog Ljerka Car Matutinović, Mozaik knjiga, Zagreb, 2002.

⁵ Gentile de Foligno, *Consilium contra pestilentiam (Counsel Against the Pestilence)*, 1348. Prijevod preuzet iz: Ravančić, G., *Crna smrt 1348 – 1349. u Dubrovniku, Srednjovjekovni grad i doživljaj epidemije*.

⁶ Petrarca, Francesco, *Ad Seipsum (To Himself)*, 1348. Preuzeto iz: Ravančić, G., *Crna smrt u 1348 – 1349. u Dubrovniku, Srednjovjekovni grad i doživljaj epidemije*.

Byrne,⁷ Philip Ziegler,⁸ John Aberth⁹ i Sean Martin.¹⁰ Detaljnim prikazom Crne smrti, njihova nam djela nude bogatstvo informacija o samom podrijetlu i širenju kuge ali i medicinskom shvaćanju te odgovoru liječnika. S druge strane, ključne informacije o pandemiji COVID-19 bit će preuzete iz suvremenih medijskih članaka te novonastalih akademskih i znanstvenih istraživanja.

⁷ Byrne, P.J., *Daily life during the Black Death*, Greenwood Publishing Group, 2004.

⁸ Ziegler, P., *The Black Death*, Penguin Books, London, 1998.

⁹ Aberth, J., *The Black Death: The Great Mortality of 1348-1350*, Palgrave Macmillan, New York, 2005.

¹⁰ Martin, S., *The Black Death*, Pocket Essentials, London, 2007.

2. Crna smrt i COVID–19 – pregled o bolestima

S ciljem boljeg razumijevanja spomenute teme, prvotno će biti iznesene osnovne informacije o pandemijama Crne smrti i COVID-19. Kroz uvid u nastanak, tijek širenja ali i razvoj bolesti moguće je steći precizniju sliku tadašnjeg društva te samim time bolje razumjeti njihove reakcije i donesene odluke.

2.1. Crna smrt

Tijekom povijesti je zabilježeno nekoliko epidemija kuge od kojih je najsmrtonosnija zasigurno bila ona iz 14. stoljeća.¹¹ Iako je zbog velikog vremenskog odmaka naprosto nemoguće doći do svih saznanja, aktivno se radi na boljem razumijevanju pojedinih fenomena iz navedenog razdoblja. Zbog snažnog utjecaja koje je ostvarila na srednjovjekovni svijet, Crna je smrt postala središnjim pitanjem brojnih historiografa, povjesničara medicine i umjetnosti, demografa te ekonomista. Ta su istraživanja različitih disciplina bitno pomogla u unaprjeđenju našeg znanja u pogledu spomenute teme dok su se ujedno pokazala korisnima i u borbi sa suvremenom pandemijom.

Mors nigra, šalica otrova, napadajuća vojska, ugriz zmije, ubojita vatra ili Crna smrt, metaforički su nazivi za srednjovjekovnu kugu iz 14. stoljeća.¹² Glavni je termin skovan tek nekoliko stoljeća nakon njezina izbijanja a svjesno je odabran s ciljem izazivanja osjećaja straha i nelagode. Crna je smrt poharala Europu u periodu između 1347. i 1351. godine usmrтивši oko 40 – 50 milijuna ljudi što je činilo gotovo jednu trećinu europskog stanovništva. Njen je uzrok bio nepoznat sve do 1894. godine kada su Shibasabura Kitasato i Alexandre Yersin identificirali virulentnu bakteriju pod nazivom *Yersinia pestis*. Spomenuta se bakterija na ljude prenosi putem glodavaca zaraženih tzv. tropskom buhom a javlja se u pneumoničnom, septikemijskom i bubonskom obliku.¹³

Najrašireniji od svih oblika bio je bubonski (žljezdani) koji je ujedno bio fatalan u gotovo više od 50% slučajeva. Ključne nuspojave uključivale su snažnu groznicu i pojavu limfnih oteklina, tj. bubona čije je neliječenje moglo uzrokovati infekciju pluća i krvi. Proširenje bakterije na pluća podrazumijevalo je pojavu plućnog ili kapljičnog oblika kuge koji je bio nešto rjeđi ali je kroz jaku upalu pluća i vrućicu dovodio do smrti u čak 90% slučajeva. Obzirom

¹¹ Borovac, I., *Povijest svijeta, velika obiteljska enciklopedija*, Mozaik Knjiga, Zagreb, 2006., str. 118.

¹² Byrne, P. J., *The Black Death*, Greenwood Press, London, 2004., str. 1.

¹³ Ziegler, 1998., str. 26-27.

da se bakterija kroz kašalj izbacuje van, plućni se oblik kuge jedini može prenijeti s jedne osobe na drugu. U najmanjim se stopama pojavljivao septikemički oblik kuge koji nastaje u trenutku kada bakterija izravno uđe u krvotok osobe. Iako popraćen vrućicom i krvavim izbljucima, ovaj oblik kuge može dovesti do smrti i prije prve pojave simptoma.¹⁴

Obzirom da samo porijeklo bolesti nije u potpunosti poznato, nameće se niz različitih teorija kojima se nastoji objasniti razvoj događanja. U tom smislu, među povjesničarima je postojalo veliko neslaganje oko toga je li prostor nastanka bio u Indiji, Kini ili pak ruskim stepama. Novija su istraživanja pak pokazala da se bakterija naprosto morala razviti na području velikog rezervoara vode poput jezera. Zahvaljujući tim informacijama njeno izvorište moguće je tražiti u euroazijskim stepama, preciznije, na teritoriju nekadašnjeg Kineskog carstva u doba dinastije Yuan. Pretpostavka jest da su zaraženi glodavci reagirajući na potrebe koji su zadesili njihovo područje, počeli prenositi smrtonosnu bakteriju migriranjem na okolna mjesta.¹⁵

O nastanku epidemije na području središnje Azije ujedno svjedoče spisi arapskih putnika Ibn al-Wardija i Al-Maqrizija na temelju kojih je moguće zaključiti da je tijekom 1330ih godina bolest harala u blizini Mongolije ili sjeverne Kine. Na njeno je brzo širenje posebno utjecalo aktivno osvajanje mongolskih trupa a vrhunac se dogodio 1346.godine pod vodstvom Jani Bega prilikom zauzimanja krimskog grada Kaffe. Pritom treba imati na umu da je riječ o trgovačkoj faktoriји talijanskog grada Genove u kojoj je svakodnevno vršena razmjena dobara između pripadnika niza različitih europskih i azijskih zemalja. Na taj su način trgovački brodovi već do kraja godine prenijeli kugu na područje Mediterana čime se ona enormnom brzinom proširila diljem Europe ali i Sjeverne Afrike.¹⁶

Širenje zaraze bilo je intenzivnije na prenapučenim područjima s lošim sanitarnim sustavom i higijenom a problem je predstavljao i nedostatak epidemioloških mjera u pogledu trgovine. Iako se stopa smrtnosti razlikovala od mjesta do mjesta, činjenica jest da su posljedice bile katastrofalne. Broj stanovnika uvelike se smanjio, trgovina doživljava nagli pad a nedostatak radne snage mnoge je zemljoposjednike odveo u propast i potaknuo transformaciju društvene strukture. Snažna emocionalna patnja, strah i neizvjesnost u ljudima su pobudili ono najgore dok se pandemija kao takva počinje shvaćati jednom od povijesno najgorih katastrofa. Iako je nakon 1353. u Europi moguće primijetiti njeno povlačenje, kuga će u intervalima

¹⁴ Ravančić, G., *Crna smrt 1348-1349. u Dubrovniku. Srednjovjekovni grad i doživljaj epidemije*, doktorska disertacija, Zagreb, 2006.

¹⁵ Scott, S., Duncan, C. J., *Biology of Plagues: Evidence from Historical Populations*, Cambridge University Press, Liverpool, 1998., str. 51–53.

¹⁶ Martin, 2007., str. 25.

nastaviti biti prisutna kroz sljedećih 350 godina a posljednji službeni val zabilježen je 1722. godine.¹⁷

2.2. Covid-19

U prosincu 2019. godine na tržnici hrane u Wuhanu u Kini otkriven je novi virus pod imenom SARS-CoV-2. Zbog neizmjereno brzog širenja respiratorne bolesti koju izaziva, Svjetska je zdravstvena organizacija 11. ožujka 2020. godine službeno proglasila pandemiju. U prva je dva mjeseca prijavljeno više od 100.000 oboljelih a do lipnja iste godine čak je 213 zemalja potvrdilo prisutnost zaraze. Obzirom da je virus još uvijek itekako prisutan te se iz dana u dan razvija i mijenja, znanstvenici i dalje nisu u mogućnosti ponuditi potpuno ispravne podatke o bolesti.¹⁸

Na temelju dosadašnjih istraživanja pretpostavlja se da je virus životinjskog podrijetla a glavnim se prenosio smatra šišmiš. Moguće jest da je na samu pojavu bolesti dodatno utjecalo loše higijensko stanje na tržnici u Wuhanu o čemu je ujedno izvještavao New York Times: „Sanitacija je bila jadna, sa slabom ventilacijom i smećem koje se skupljalo na mokrim podovima.“¹⁹ Samim je time moguće primijetiti i da se bolest u većim razmjerima javlja na prenapučenim područjima sa slabijim zdravstvenim i sanitarnim sustavom.

Bolest se prenosi u kontaktu sa zaraženom osobom a o brzom širenju virusa svjedoči podatak da jedna oboljela osoba može zaraziti dvije do tri druge osobe. Prvenstveno je pogođen dišni sustav a glavni simptomi uključuju povišenu tjelesnu temperaturu, snažan kašalj, otežano disanje, bol u mišićima i umor. Bolest ne izaziva smrtnost kod svakog zaraženog pojedinca no u većoj su opasnosti pripadnici starije populacije te oni koji pate od ozbiljnijih komorbiditeta. Ono što bitno utječe na tijek pandemije jest brza mutacija virusa i pojava novih sojeva o čijoj opasnosti još uvijek ne postoji dovoljno informacija.²⁰

Iako je još uvijek nemoguće govoriti o specifičnim posljedicama trenutne pandemije, činjenica jest da su promjene već sad vidljive na društveno gospodarskom planu. Zbog uvedenih

¹⁷ Cohn, S., *After the Black Death: labour legislation and attitudes towards labour in late-medieval western Europe*, *Economic History Review*, 60 (3), 2007., str. 457–485.

¹⁸ Hrvatski zavod za javno zdravstvo, *Pitanja i odgovori o bolesti uzrokovanoj novim koronavirusom*, autor nepoznat. Preuzeto iz: <https://www.hzjz.hr/priopcenja-mediji/pitanja-i-odgovori-o-bolesti-uzrokovanoj-novim-koronavirusom/>. Datum pristupa: 28.04.2021.

¹⁹ Buckley, C., Myers, S., *As New Coronavirus Spread, China's Old Habits Delayed Fight*, *The New York Times*, 2020. Preuzeto iz: <https://www.nytimes.com/2020/02/01/world/asia/china-coronavirus.html>. Datum pristupa: 28.04.2021.

²⁰ Hrvatski zavod za javno zdravstvo, *Pitanja i odgovori o bolesti uzrokovanoj novim koronavirusom*, autor nepoznat. Datum pristupa: 29.04.2021.

je mjera posebno pogođen turizam ali i putničke agencije te zrakoplovne kompanije. Utječući na sve aspekte života, pandemija postepeno pokreće ekonomsku krizu koja je po mišljenju stručnjaka, neizbježna.²¹

²¹ Jones, L., Palumbo, D., Brown, D., *Coronavirus: How the pandemic has changed the world economy*, 2021. Preuzeto iz: <https://www.bbc.com/news/business-51706225>. Datum pristupa: 28.04.2021.

3. Medicinski pristup bolestima Crne smrti i COVID-19

Život bez medicine i liječnika u današnjem je svijetu naprosto nezamisliv. Dostupnost lijekova i zdravstvene zaštite omogućava liječenje i prevenciju bolesti u bilo kojem trenutku. Postavljanje dijagnoze i terapije iz dana u dan sve je lakše i efikasnije čime ljudski život postaje zdraviji i duži. Međutim, postojao je period u kojem je medicina sezala za korištenjem čudnih, bizarnih i danas nezamislivih metoda. Puštanje krvi, otvaranje lubanja i korištenje vrlo otrovne žive samo su neki od načina koje su srednjovjekovni liječnici prakticirali prilikom liječenja bolesti. U konačnici se pokazalo kako je to ograničeno medicinsko znanje uz nedostatak lijekova ali i snažan utjecaj religije, bitno ubrzalo širenje epidemije kuge.²²

3.1. Srednjovjekovna medicina kao odgovor na Crnu smrt

Srednjovjekovna se medicina temeljila na spoznajama antičkih Grka – Aristotela, Hipokrata i Galena. Filozofi su još od 5. st. pr. Kr pokazali interes za proučavanje čovjeka i procesa koji se odvijaju u njegovom tijelu. Prvo pravo detaljnije istraživanje proveo je Hipokrat prikupljajući sve podatke o tijelu i načinu na koji ono reagira na vanjske čimbenike. Uočivši postojanje snažne veze između prirode i ljudskog tijela, Hipokrat uvodi četiri osnovne tjelesne tekućine koje zapravo reflektiraju prirodne elemente. Time se primarno nastojalo pokazati kako klimatski i geografski faktori ostvaruju utjecaj na zdravstveno stanje i život čovjeka.²³

Pozivajući se na Empedoklovu teoriju o četiri elemenata, Hipokrat navodi kako zrak, voda, vatra i zemlja zapravo odgovaraju tekućinama od kojih je sastavljen ljudski organizam – krv, sluz, žuta i crna žuč. Hipokrat je smatrao kako zdravlje osobe ovisi o njihovoj ravnoteži te kako je stoga upravo njihovim promatranjem moguće uočiti kojekakve iregularnosti i tako načiniti dijagnozu. U tom je smislu primjerice jak kašalj indicirao preveliku količinu sluzi koju su pluća nastojala izbaciti van s ciljem da se ponovno ostvari balans među tekućinama.²⁴

Uz teoriju o tjelesnim tekućinama, srednjovjekovni su se liječnici pozivali na nebeska tijela i zvijezde za koje su vjerovali da sadrže apsolutne istine. Njihovim su promatranjem skovali tzv. Mijazmatsku teoriju prema kojoj dolazi do konjunkcije između Jupitera, Saturna i Marsa. Odstupanje koje se dogodilo između triju planeta potom se odrazilo na Zemlji kroz intenzivno

²² Aberth, 2005., str. 39.

²³ Glesinger, L., *Povijest medicine*, Školska knjiga, Zagreb, 1978., str. 42–45.

²⁴ Isto.

širenje otrovnih plinova i onečišćenje zraka.²⁵ Glavna ideja ove teorije jest da je gibanje planeta dovelo do velikog isparavanja i trovanja vode koje se pritom moglo osjetiti i u zraku. Pritom se vjerovalo kako je udisanje mijazme, tj. zaraženog zraka, glavni uzrok pojave kuge ali i ostalih bolesti.²⁶

Obzirom na visoku smrtnost kuge, nužno je bilo potrebno poduzeti nove mjere i oduprijeti se zloglasnoj bolesti. Liječnici su postali očajni prilikom traganja za lijekom te posežu za korištenjem tzv. metode „puštanja krvi“ uz pomoć pijavica. Pozivajući se na Humoralnu teoriju, liječnici su smatrali kako je iz tijela potrebno izbaciti van sve otrovne i suvišne tvari koje dovode do nestabilnosti. Upravo su se stoga koristile pijavice koje su za cilj imale isisati sve nepotrebne tekućine koje narušavaju ravnotežu. Nakon tretmana, osoba se osjećala bitno smirenije i opuštenije zbog čega su tadašnji liječnici uistinu vjerovali u učinkovitost ove terapije. U stvarnosti, metoda puštanja krvi pokazala se izrazito opasnom zbog povećanja vjerojatnosti od infekcije koja je u konačnici dovodila do smrti.²⁷

Posebno je problematično bilo to što tadašnja medicina nije uopće težila za pronalaskom uzroka bolesti već je glavni cilj bio ukloniti simptome i ponovno uspostaviti ravnotežu među tjelesnim tekućinama. Pacijentima se savjetovalo da izbjegavaju fizički rad, dovoljno spavaju te razmišljaju o pozitivnim stvarima s ciljem da ojačaju mentalno zdravlje.²⁸ O neučinkovitosti tadašnjih metoda ujedno piše i Boccaccio koji navodi sljedeće: „... a liječenju te bolesti nikakav savet liječnikom i nikakav lijek kanda ne mogaše valjati ni koristiti; štoviše, ili što to narav bolesti ne dopuštaše, ili što naukost vidara ne poznavашe od čega potječe, te posljedčno tomu ne znaše joj prikladnim sredstvom doskočiti, ne samo da malo tko ozdravljaše, nego gotovo svi do trećeg dana od pojave spomenutih znakova, tko brže, tko sporije, a javiše njih bez groznice ili druge nevolje umirahu.“²⁹

3.1.1. Uloga religije u srednjovjekovnoj medicini

Iako se srednjovjekovna medicina temeljila na antičkim idejama, potrebno je istaknuti kako je u njihovoj primjeni glavnu ulogu imala Crkva. Vjerovalo se kako religija ima moć zaštititi ljudsko zdravlje te je stoga svaka bolesna osoba prvotno bila posjećena od strane svećenika a

²⁵ Martin, 2007., str. 59.

²⁶ Ravančić, G., *Historiografija o epidemiji Crne smrti s polovice 14. stoljeća*. Povijesni prilozi 26, br. 33, 2007. str. 195-213.

²⁷ Aberth, 2005., str. 48.

²⁸ Byrne, 2004., str. 17.

²⁹ Boccaccio, *Decameron*, str. 11.

tek onda od liječnika. Naglašavajući moć molitve i svetaca, svećenici su vjerovali kako je na taj način moguće oduprijeti se vragu a samim time i bolestima.³⁰

Posebno je važno napomenuti i kako su crkvene vlasti onemogućavale svaki medicinski i znanstveni napredak. Naime, papa Bonifacije VIII. 1300. je godine zabranio izvršavanje obdukcije na tijelima preminulih ljudi vjerujući da se čovjek takvim činom upliće u Božji naum te izaziva nesreću.³¹ Ubrzo je nakon toga zabranjeno seciranje i vršenje bilokakvih operacija dok su i najpoznatije medicinske škole prestale podučavati anatomiju. To ograničeno anatomsko znanje i nemogućnost za postizanjem napretka omogućilo jest Crkvi da zadobije snažniju ulogu na području medicine i samim time potakne širenje praznovjerja.³²

Posljedično tome, u potpunosti se mijenja način razmišljanja o odnosu Boga i medicine. Polažući nadu u svećenstvo, velik dio društva prihvaća kako je kuga poslana kao Božja kazna za sve grješnike na Zemlji. Obzirom da je Bog svemoćan, sveznajući i savršeno dobar, ujedno se vjerovalo i kako su svi zaraženi ljudi zaslužili poslanu kaznu. To pripisivanje bolesti božanskoj volji dodatno je umanjilo moć liječnika i samim time odredilo ponašanje srednjovjekovnog društva tijekom pandemije.³³

3.2. Suvremena medicina kao odgovor na COVID–19

Jednako kao što je to bio slučaj s Crnom smrću, tako se i COVID–19 pokazao kao izrazito veliki izazov za medicinu. Fokusirajući se na tradicionalno medicinsko znanje, srednjovjekovni su liječnici težili uklanjanju simptoma bolesti dok pritom nisu uočili važnost traganja za samim uzrokom. Takvo je shvaćanje u kombinaciji sa snažnim utjecajem Crkve omogućilo pojavu različitih teorija o podrijetlu kuge koje je društvena zajednica neupitno prihvaćala kao istinite. S druge strane, snažan razvitak medicinskog znanja kroz 20. stoljeće, današnjim je liječnicima omogućio pružanje brže dijagnoze i bolje razumijevanje bolesti. Zahvaljujući tome, znanstvenici su od prvog dana pandemije COVID–19 započeli s istraživanjem ne bi li što prije izolirali virus i doprinijeli naporu u suzbijanju pandemije. Hrvatski su znanstvenici tako već u travnju 2020. godine izolirali virus te ubrzali proces razvitka cjepiva.³⁴

³⁰ Martin, 2007., str 56–57.

³¹ Isto. str. 57.

³² Ziegler, 1998., str. 51.

³³ Cantor, N., *In the Wake of the Plague*, Simon and Schuster, 2001., str. 23.

³⁴ Institut Ruđer Bošković, *Sekvenciran genom virusa COVID–19 izoliran iz pacijenata u Hrvatskoj*, 2020. Autor nepoznat. Preuzeto iz: <https://www.irb.hr/Novosti/Sekvenciran-genom-virusa-COVID-19-izoliran-iz-pacijenata-u-Hrvatskoj>. Datum pristupa: 18.07.2021.

Ovisno o dobi, kliničkoj slici i težini bolesti, liječnici određuju terapijski pristup koji će se primjenjivati prilikom liječenja COVID–19. U tom se smislu kod osoba s relativno blažim simptomima preporučuje oporavak kod kuće uz korištenje lijekova za snižavanje povišene temperature. Pritom je naglašena i važnost konzumacije tekućine ali i dovoljna količina sna bez koje se tijelo ne može oduprijeti bolesti. S druge strane, kod ozbiljnijih je slučajeva potreban stalan nadzor medicinskih djelatnika uz primjenu mehaničke ventilacije koja podrazumijeva pružanje umjetnog disanja putem respiratora.³⁵

Unatoč korištenim metodama liječenja, znanstvenici svakodnevno naglašavaju važnost cjepiva kao glavnog oružja u borbi protiv COVID–19. Nakon što je na samom početku 2021. godine cjepivo odobreno za javnu uporabu, mnoge su zemlje diljem svijeta započele proces procjepljivanja stanovništva s ciljem stvaranja kolektivnog imuniteta. Građanima je dana mogućnost biranja između nekoliko varijanti cjepiva kao što su Moderna, AstraZeneca i Pfizer a za njihovu su efikasnost predviđene dvije doze cijepjenja s razmakom od nekoliko tjedana. Na temelju posljednjih podataka, utvrđeno jest kako je do srpnja 2021. godine 26,3 % svjetske populacije primilo barem jednu dozu cjepiva.³⁶

3.2.1. Uloga medija u pristupu pandemiji

Mediji su tijekom pandemije COVID–19 stekli izrazito važnu ulogu na svjetskoj razini i postali glavni izvor informacija. Društvo zbog velikog straha i zabrinutosti traži sigurnost na najpristupačniji način te se tako sve više oslanja na internet, televiziju, radio i tisak. Svakodnevnom ažuriranjem podataka o tijeku i širenju bolesti, mediji omogućavaju ljudima da održe odnos s vanjskim svijetom dok ujedno prikriveno mijenjaju njihovo ponašanje i stavove. To uzastopno medijsko izvještavanje o produženoj karanteni, nadolazećoj financijskoj krizi i povećanoj smrtnosti u konačnici je izazvalo kontraefekt i dodatno produbilo psihološki stres i paniku.³⁷

Tradicionalni mediji jačaju svijest o opasnosti bolesti selektivnim izvještavanjem pa u tom smislu prvenstveno stavljaju naglasak na broj umrlih. Na taj je način ostvaren negativan utjecaj na mentalno zdravlje i psihološku dobrobit dok u društvu nastaje panika. Posljedično tome, pojedinci se obvezuju na apsolutnu izolaciju te sežu za iracionalnim djelovanjem koje je

³⁵Popović, G. S., *Liječenje COVID – 19 upale pluća i post – COVID sindrom*, Pliva Zdravlje, 2021. Preuzeto iz: <https://www.plivazdravlje.hr/aktualno/clanak/34731/Liječenje-COVID-19-upale-pluca-i-post-COVID-sindrom.html#45010>. Datum pristupa: 18.07.2021.

³⁶Mathieu, E., Ritchie, H., Ortiz – Ospina, E., *Coronavirus (COVID – 19) Vaccinations*. Our World in Dana, 2021. Preuzeto iz: <https://ourworldindata.org/covid-vaccinations>. Datum pristupa: 19.07.2021.

³⁷Anwar, A., Malik, M., Raees, V., *Role of Mass Media and Public Health Communications in the COVID – 19 Pandemic*, Cureus, 12(9), 2020.

posebice izraženo na primjeru impulzivne kupovine. S ciljem smirivanja situacije, drugi mediji u svojim tekstovima pak teže umanjivanju opasnosti od bolesti naglašavajući izrazito nizak postotak smrtnosti te uspoređujući COVID–19 s običnom gripom.³⁸

Ipak, najveći problem sadržan je u širenju dezinformacija koje bitno utječu na cjelokupnu borbu protiv pandemije. Lažne vijesti općenito se javljaju u većem razmjeru prilikom izbijanja kriznih situacija i događaja kada su ljudi ranjiviji i samim time podložniji njihovom prihvaćanju. U tom je smislu moguće primijetiti korištenje lažnih podataka u kontekstu marginalizacije određenih društvenih skupina na koje se prebacuje kolektivna krivnja za širenje virusa. Prihvaćanje takvih vijesti vodi do javno izražene stigme, predrasuda i rasizma te razvijanja negativnih stereotipa o pojedinim skupinama. S druge strane, razlikujemo i lažne vijesti kojima se u javnost namjerno plasiraju pogrešne informacije o samoj bolesti, lijekovima i posljedicama cjepiva. Širenje takvog oblika dezinformacija pogoduje stvaranju raznovrsnih teorija zavjera koje pak jačaju nesigurnost u medicinu i tako ometaju suradnju znanstvenika u pronalasku rješenja.³⁹

Imajući sve spomenuto na umu, moguće je primijetiti kako su religija tijekom srednjovjekovne i mediji tijekom suvremene pandemije, ostvarili izrazito sličan utjecaj na društvo. Dok je Crkva onemogućavala postizanje medicinskog napretka plasirajući vlastite teorije u javnost, jednako je tako i kod suvremenih medija izražena težnja za negiranjem znanstvenih činjenica.

³⁸ Isto.

³⁹ Isto.

4. Reakcije društva na pandemije - usporedbe

Novonastala je kriza potaknula zanimaciju za proučavanjem prethodnih pandemija i načina na koji se stanovništvo suočavalo s njima. Prilikom provedenih istraživanja, uočena je izrazito velika sličnost u ljudskom ponašanju za vrijeme srednjovjekovne i suvremene pandemije. Kao što je već spomenuto u samom uvodu, Boccacciov *Dekameron* najjasnije odražava raznolikost reakcija društva koje osjećajući veliki strah, paniku i anksioznost nastoji doći do odgovora. Dok se jedna skupina ljudi u potpunosti predaje Bogu i religiji, drugi pak tragaju za vlastitim krivcem naglašavajući vjerske i rasne razlike. Uočivši ozbiljnost situacije, vlasti su poduzele mjere koje su u tom trenutku smatrane potrebnima u borbi protiv pandemije. U obje je situacije prisutan veliki kontrast kod pridržavaju mjera gdje se jedna strana obvezuje na apsolutnu samoizolaciju dok druga ignorirajući zabrane uživa u raskalašenom životu. U nastavku će biti predstavljene glavne reakcije društva na srednjovjekovnu kugu te ćemo usporedno s time vidjeti u kolikoj se mjeri mentalitet društva uistinu promijenio u 21. stoljeću.⁴⁰

4.1. Vlast - mjere zaštite

U trenutku kada je broj smrtnih slučajeva od srednjovjekovne kuge porastao, diljem Europe zavladała je panika i strah. Iako nisu postojale konkretne informacije o samoj bolesti, stanovništvo je bilo svjesno da se gradovima širi „nezdravi vonj“. Samim su se time vlasti osjećale obveznim uvesti određene mjere i ograničenja s ciljem da pokušaju spriječiti daljnje širenje zaraze.⁴¹

Kada je kuga stigla u talijanske gradove poput Venecije i Milana, gradske su vlasti uspostavile praksu društvenog udaljavanja. Izolacija i zabrana putovanja počinju se smatrati nužnim mjerama u suzbijanju zaraze a ujedno se uvode i stroge novčane kazne protiv svih onih koji im se protive.⁴² Među srednjovjekovnim društvom postojala je svijest o opasnosti trgovanja robom te se stoga svim silama nastojalo ograničiti kontakt s trgovcima i strancima.⁴³

Unutar spomenute je rasprave nužno spomenuti Dubrovačku Republiku čije su vlasti 1377. godine odgovorile na pandemiju uvođenjem prve karantene na svijetu i tako razvile tada

⁴⁰ Boccaccio, *Decameron*, str. 20–30.

⁴¹ Ravančić, 2006., str. 129–131.

⁴² Rennie, R. K., *How medieval writers struggled to make sense of the Black Death*, 2020. Preuzeto iz: <https://theconversation.com/how-medieval-writers-struggled-to-make-sense-of-the-black-death-134114>. Datum pristupa 07.07.2021.

⁴³ *Povijest 7: Razvijeni srednji vijek*, ur. Cravetto E., Goldstein I., Europapress holding, Zagreb, 2007., str. 290.

najuspješniji protuepidemijski sustav. Naime, doneseni zakonski propisi zahtijevali su obveznu karantenu za sve dolazne brodove pa su tako svi strani trgovci bili dužni provesti 40 dana na nenaseljenom otoku Mrkanu.⁴⁴ Period trajanja karantene imao je vjerski značaj za srednjovjekovno društvo zato što u trenutku kada je Bog poplavio Zemlju, kiša je padala 40 dana dok je Isus jednako toliko postio u pustinji.

Posebno je iznenađujuće što se današnje mjere temelje na socijalnoj distanci i izolaciji jednako kao što je to bilo i u srednjem vijeku. Naime, nakon što je krajem siječnja uspostavljena karantena za kineski grad Wuhan, sve više zemalja počinje uvoditi ograničenja za globalna putovanja. Zbog uzastopnog rasta broja zaraženih, Svjetska zdravstvena organizacija (WHO) bila je primorana u ožujku proglasiti svjetsku pandemiju. Od tog je trenutka proglašena zabrana kretanja, ukinut je javni prijevoz i uveden policijski sat. Većina radnog stanovništva počinje izvršavati posao od kuće dok učenici i studenti prelaze na online nastavu koja se odvija putem platformi kao što su Zoom i Teams. Uz škole, zatvaraju se kazališta, kina, muzeji i sportske dvorane a samim se time otkazuju i sve kulturne, sportske i vjerske manifestacije. Za zaražene ali i sve one s kojima je zaražena osoba bila u kontaktu, propisana je karantena u trajanju od 10 do 14 dana te je za svako kršenje ove mjere utvrđena novčana kazna.⁴⁵

Dok je srednjovjekovno društvo naglašavalo nužnost molitve u ozdravljenju, suvremena medicina ukazuje na važnost higijenskih uvjeta i navika. U tom smislu, uz uvedene mjere, zdravstveni djelatnici savjetuju građanima redovito pranje ruku, nošenje kirurških maski i izbjegavanje dodirivanja lica.⁴⁶

4.2. Potpuna samoizolacija i panika

U pogledu reakcija na pandemiju, prvu skupinu predstavljaju pojedinci koje je izrazito velika panika potaknula na prihvaćanja drastičnih mjera. U strahu od moguće zaraze, obvezuju se na apsolutnu samoizolaciju prekidajući svaki kontakt s drugim ljudima. Njihov je pesimističan stav prema pandemiji vrlo dobro dočarao Francesco Petrarca koji u pismu samome sebi (*Ad se ipsum*) piše sljedeće: „Niti more, niti zemlja, niti skrivene planinske špilje ne

⁴⁴Ravančić, 2007., str.195–213.

⁴⁵Henig, M. R., *To end this pandemic, we must trust science*, National Geographic, 2020. Preuzeto iz: <https://www.nationalgeographic.com/magazine/article/to-end-this-pandemic-we-must-trust-science-feature>.

Datum pristupa: 19.07.2021.

⁴⁶ Isto.

ukazuju mi gdje bih mogao bježeći sakriti se; jer smrt, čija sila provaljuje u nesigurna skrovišta, pobjeđuje sve.“⁴⁷

Prihvativši stav o neizbježnoj smrti, opskrbili su se svim potrepštinama i zatvorili u kuće vjerujući kako će ondje izbjeći zarazu i dočekati siguran kraj pandemije. Međutim, obvezujući se na potpunu izolaciju, kućanstva su bila primorana suočiti se s nestašicom hrane ali i lošim higijenskim uvjetima koji su sami po sebi uzrokovali dodatne bolesti. Stoga se nerijetko događalo da su u kućama pronađena tijela preminulih osoba za koje nitko nije niti znao: „...za mnoge su pak, premda su u svojim domovima skončavali, tek po smradu tijela u raspadanju susjedi doznawali da su umrli.“⁴⁸

Posebno snažan strah i panika bili su izraženi i na samom početku pandemije COVID-19, točnije, u veljači i ožujku 2020. godine. U ovom slučaju, njihovo je ponašanje najjasnije bilo izražen putem impulzivne trgovine čiji su uzroci sadržani u osjećaju tjeskobe, paranoje, nedostatku samokontrole i lošem nošenju sa stresom. Obitelji su intenzivno stvarale zalihe hrane i kućnih potrepština što je u konačnici dovelo do nestašice određene robe u trgovinama i samim time, dodatnog stresa među građanima.⁴⁹

4.3. Ravnodušnost prema pandemiji

Dok se jedna strana obvezivala na ekstremnu samoizolaciju, u srednjovjekovnom je društvu bilo i onih koji su smatrali potpuno nepotrebnim zamarati se problemima uzrokovanim pandemijom. Radije su se fokusirali na pozitivne stvari vjerujući kako je: „najpouzdaniji lijek tome zlu.. piti i uživati i skitati se okolo pjevajući i šaleći se, i zadovoljiti želju čime god se može, i smijati se i rugati se svemu što se zbivalo; pa kako su govorili tako su i radili koliko god su mogli, danju i noću, sad u jednoj krčmi sad u drugoj, pijući bez reda i mjere i radeći sve to još i više po tuđim kućama.“⁵⁰

Takvo je ponašanje dijelom proizlazilo iz prevelikog nepovjerenja prema vladajućim slojevima i Crkvi koji su nudili upute za ponašanje u doba pandemije. Obzirom da metode i uvedene mjere nisu zaustavile širenje zaraze, stanovništvo se počelo udaljavati od propisanih ograničenja i preporuka. Srednjovjekovno društvo pritom nije bilo skeptično prema medicini i

⁴⁷ Petrarca, Francesco, *Ad Seipsum (To Himself)* (Epistola Metrica I, 14: 1 – 55). Preveo : Ravančić, G, *Crna smrt 1348 – 1349. u Dubrovniku, Srednjovjekovni grad i doživljaj epidemije*, str. 144.

⁴⁸ Boccaccio, *Decameron*, str. 27.

⁴⁹ Akram U, *The Determinants of Panic Buying during COVID-19*, Journal List, International Journal of Environmental Research and Public Health, 18(6), 3247, 2021.

⁵⁰ Boccaccio, *Decameron*, str. 26.

provedenim istraživanjima već upravo naprotiv, svaku su metodu liječenja prihvaćali bez obzira koliko ona bila neobična i suluda.⁵¹ Glavni razlog ignoriranja pandemije zapravo je proizlazio iz njihova vjerovanja o neizbježnosti smrti i prolaznosti života. Primijetivši da je nemoguće izbjeći kugu, pojedinci stoga zaboravljaju na prisutnost pandemije i radije biraju živjeti svaki dan kao da im je posljednji.⁵²

U današnjem je svijetu, izrazito velika količina ljudi pokazala ravnodušnost i prijezir prema pandemiji i propisanim mjerama. Virus se neprestano širi, mjere i ograničenja produžavaju a strpljenje i solidarnost ustupaju mjesto frustraciji i ljutnji. Pandemija ostvaruje snažan utjecaj na mentalno zdravlje ljudi koji sve češće osjećaju strah, tugu, brigu i bijes. Stoga, vođeni tjeskobom i usamljenošću, sve više mladih ljudi odustaje od socijalnog distanciranja organizirajući raznovrsna tajna okupljanja. Bitno je spomenuti da je glavni razlog udaljavanja od propisanih mjera u ovom slučaju sadržan isključivo u ljudskoj potrebi za socijalizacijom.⁵³

S druge strane, ignorancija prema pandemiji i vladinim ograničenjima može se smatrati i uzrokom dezinformacija i lažnih vijesti. Teorije zavjere šire se neizmjernom brzinom dok pojedinci koji ih prihvaćaju teže opovrgavanju medicinskih i znanstvenih istraživanja o samom virusu. U javnosti se tako navodi kako je virus „pobjegao“ iz kineskog laboratorija, da je stvoren kao biološko oružje ali i da je povezan s 5G mrežom. COVID-19 ne predstavlja ništa drugo nego podlu zavjeru Bill Gatesa koji potiče procjepljivanje svjetske populacije s ciljem da građanima implantira digitalni mikročip za praćenje. Virus kao takav ne postoji već je samo dio plana globalističke elite koja primarno nastoji oduzeti građanima slobodu i skrojiti svijet po vlastitoj mjeri.⁵⁴

Svakodnevno širenje dezinformacija na forumima i društvenim mrežama dovelo je do stvaranja čitave mreže propagandista koji vjeruju kako cijeli svijet živi u zabludi. O snazi njihovih uvjerenja svjedoče prosvjedi poznati kao „Festivali slobode“ koji su u Rijeci i Zagrebu tijekom 2021. godine okupili čak nekoliko tisuća teoretičara zavjera. Dok epidemiolozi i liječnici potiču građane na cijepljenje vjerujući kako ono predstavlja jedinu šansu za povratkom u normalni život, propagandisti onemogućavaju postizanje tog cilja. Posebno je zabrinjavajuće

⁵¹ Ravančić, 2007., str. 195–213.

⁵² Boccaccio, Decameron, str. 26.

⁵³ Power, E., Hughes, S., Cotter, D., Cannon, M., *Youth mental health in the time of COVID-19*, Cambridge University Press, Irish Journal of Psychological Medicine, 37, 301-305, 2020.

⁵⁴ Vidov, P., *Kako su antivakseri postali veća prijetnja od pandemije*, Faktograf, 2020. Preuzeto iz: <https://faktograf.hr/2020/10/28/kako-su-antivakseri-postali-veca-prijetnja-od-pandemije/>. Datum pristupa: 08.07.2021.

istraživanje provedeno u lipnju 2020. godine koje je pokazalo kako 52 % ispitanih građana na području Hrvatske vjeruje barem u neku od prethodno spomenutih teorija zavjera.⁵⁵

Pozadina „antimaskerskog“ ponašanja i „antivakcerskog“ uvjerenja sadržana je u velikoj nestrpljivosti i ljutnji prema novonastaloj krizi. Ljudi odbijaju prihvatiti „novo normalno“ te svjesno ignoriraju propisane mjere i ugrožavaju živote drugih. Svojim djelovanjem ujedno potiču ostatak društva na prihvaćanje istih normi zbog čega predstavljaju veću prijetnju od same pandemije. Jedan od razloga takvog ponašanja leži u lošoj znanstvenoj pismenosti koja pojedincima onemogućava razumijevanje podataka o infekcijama i širenju virusa. Stoga su prisiljeni tragati za drugim, bitno jednostavnijim informacijama koje poriču postojanje prijetnje i smiruju društvo.⁵⁶

Glavni razlog znanstvene odbojnosti sadržan je u velikom nepovjerenju koje se razvilo naspram vlasti i medicine što je posebno zanimljivo ukoliko uzmemo u obzir suvremena saznanja i medicinske mogućnosti. Epidemiolozi i liječnici u samo nekoliko su tjedana uspjeli doći do izvanredne količine informacija o bolesti koja je poharala svijet dok se ujedno već na samom početku pandemije počelo raditi na lijeku i cjepivu. Umjesto prihvaćanja razvitka medicine, stanovništvo masovno pokazuje skepticizam te nastoji potkopati svaki znanstveni napredak postignut u pogledu borbe protiv virusa čime znanost gubi sposobnost da nas zaštiti.⁵⁷

4.4. Umjeren stav – briga za mentalnu dobrobit

Zlatnu su sredinu predstavljali pojedinci koji su naprosto prihvatili novonastalu situaciju bez pribjegavanja u kojekakve ekstreme. To ne znači da kod njih strah nije bio prisutan već samo da su odlučili nastaviti živjeti u skladu s propisanim mjerama i ograničenjima. Mnogi se tako: „držahu srednjeg puta između ta dva gore spomenuta.. po želji dovoljno uživahu, i ne zatvarajući se idahu naokolo noseći u rukama tko cvijeće, tko mirisne trave, tko raznovrsne mirodije koje često prinošahu nosu, misleći da je najbolje krijeviti mozak takvim mirisima, jer se činilo da je uzduh sav bio zasmrađen zadahom leševa i prožet vonjem bolesti i ljekarija.“⁵⁸

⁵⁵ Isto.

⁵⁶ Miller, L. B., *Science Denial and COVID Conspiracy Theories. Potential Neurological Mechanisms and Possible Responses*, University of California, The Journal of The American Medical Association, 324(22), 2255-2256, 2020.

⁵⁷ Henig, M. R., *To end this pandemic, we must trust science*, National Geographic, 2020. Preuzeto iz: <https://www.nationalgeographic.com/magazine/article/to-end-this-pandemic-we-must-trust-science-feature>.

Datum pristupa: 08.07.2021.

⁵⁸ Boccaccio, Decameron, str. 26.

Prilikom govora o srednjovjekovnoj pandemiji, Boccaccio je isticao kako se najgori dani mogu preživjeti pridržavajući se propisanih mjera i izolacije ali uz ugodno društvo čija će prisutnost pružiti mentalnu dobrobit. Savjetovao je ljudima izbjegavanje velikih gradova vjerujući kako oni povećavaju vjerojatnost od zaraze što je ekvivalentno izolaciji na koju potiču današnji epidemiolozi. Istodobno je bio svjestan važnosti očuvanja mentalnog zdravlja i zdravog razuma te je stoga poručio kako je u borbi s negativnim osjećajima potrebno zaštititi se pričama. Jedino je na taj način moguće oduprijeti se priklanjanju prethodno spomenutih, ekstremnih stavova.⁵⁹

Unatoč nedostatku razumijevanja bolesti i njenog širenja, čini se da je Boccaccio ponudio savjete koje je moguće primijeniti i danas. Brojna istraživanja svjedoče o negativnom učinku karantene na mentalno zdravlje i svakodnevni život pojedinaca. Slučajevi depresije, anksioznosti i nesanicice sve su češći a zabilježen je i zabrinjavajući porast samoubojstava.⁶⁰ U tom nas kontekstu *Dekameron* podsjeća koliko je važno da jedni drugima budemo podrška u ovim kriznim vremenima. Strahu od izolacije i negativnih misli moguće je oduprijeti se prepuštanjem jednostavnim užitcima koji uključuju slušanje glazbe, slikanje, čitanje, igranje igrice i pričanje priča. Članovi društva kroz te se aktivnosti međusobno povezuju i uspjevaju zadržati zdrav duh i razum. U vrijeme današnje pandemije, o tome primarno svjedoče građani koji izlaze na svoje balkone te se zajedničkim uživanjem u glazbi odupiru crnim mislima.⁶¹

4.5. Bijeg od stvarnosti – uloga sociološko ekonomskog statusa

Prepuštajući se panici i strahu, srednjovjekovno se društvo odbijalo suočiti sa stvarnošću i radije biralo potpuni bijeg. Tvrdili su kako: „od kužne bolesti nema ni boljeg ni tako dobra lijeka kao što je bijeg pred njom.“⁶² Upravo je to savjetovao Gentile de Foligno citirajući arapskog liječnika Rhazes: „Učinit se mogu tek stvari tri, za izbjeć' kugu i bolesti. Što prije bježat iz grada tog, U koj' je zaš'o kužni smog. Što kasnije se vratit na mjesta ta, Gdje kuga već je kročila.“⁶³

⁵⁹ Isto, str. 24–30.

⁶⁰ Daou, Z. A., *Covid – 19 and Suicide, A Deadly Association*, The Journal of Nervous and Mental disease, 209(5), 311-319, 2021.

⁶¹ Thorpe, V., *Balcony singing in solidarity spreads across Italy during lockdown*, The Guardian, 2020. Preuzeto iz: <https://www.theguardian.com/world/2020/mar/14/solidarity-balcony-singing-spreads-across-italy-during-lockdown>. Datum pristupa: 08.07.2021.

⁶² Boccaccio, *Decameron*, str. 26.

⁶³ Gentile de Foligno, *Consilium contra pestilentiam (Counsel Against the Pestilence)*, 1348. Preuzeto iz: Ravančić, G. *Crna smrt 1348 – 1349. u Dubrovniku, Srednjovjekovni grad i doživljaj epidemije*, str. 47.

Vidjevši brzinu kojom je kuga odnosila ljudske živote: „mnogi muškarci i žene napustiše svoj grad, svoje kuće, i rođake, i imovinu, i ne brinući se ni za što osim za sebe, pobjegoše na tuđa ili na svoja imanja na selu.“⁶⁴ Boccaccio je ovo ljudsko ponašanje ponajviše osudio smatrajući da je sebično i naprosto neprihvatljivo napustiti vlastitu obitelj u vrijeme krizne situacije kao što je pandemija. Ipak, misleći samo na sebe, ljudi su nerijetko birali upravo ovu opciju dok njihovim roditeljima, braći i sestrama: „nitko nije odavao počasti ni suzom, ni svijećom, ni pratnjom.“⁶⁵

Drugi razlog zbog kojeg je Boccaccio osudio ovu odluku jest izrazito velika ekonomska razlika između onih koji si mogu priuštiti bijeg i oni koji su primorani ostati kod kuće i suočiti se s bolešću. U doba najveće krize, pripadnici vladajućeg sloja odlučili su napustiti svoje četvrti i povući se na udobna seoska imanja vjerujući kako kuga napada: „samo one koji se zateku među zidinama svoga grada.“⁶⁶ Naglašavajući sebične i ravnodušne postupke aristokracije, Boccaccio svoje čitatelje navodi na promišljanje o odnosu bogatih i siromašnih.

Primijenimo li spomenuti problem na današnju pandemiju, također je moguće uočiti izrazito velike sličnosti. Iako COVID-19 može zaraziti svakoga, činjenica jest da socio-ekonomski status pojedinca ima izrazito veliku ulogu u njegovoj vlastitoj borbi protiv pandemije. Dok velika većina stanovništva strahuje od nestašice hrane i gubitka posla, imućni se dio društva sklanja u luksuzne podzemne bunkere ili pak na privatne otoke. Putujući svijetom svojim privatnim zrakoplovima i jahtama, bogati ignoriraju preporuke liječnika te samim time ugrožavaju živote drugih. Upravo je taj aspekt nedostatka suosjećanja i ravnodušnosti prema tuđoj boli najstrože osuđena od strane Boccaccia.⁶⁷

4.6. Spas u vjeri

Srednjovjekovni su se Europljani u kriznim vremenima okrenuli Crkvi vjerujući kako su odgovori svećenika na Crnu smrt plauzibilni i vjerodostojni. U skladu s medicinskim znanjem srednjeg vijeka, uzrok kuge pripisivan je nadnaravnim silama a ponajprije Bogu. Naime, moć Božje intervencije na Zemlji povezana jest s Aristotelovom teleološkom teorijom prema kojoj sve što postoji ima svoju svrhu. Na taj je način skovana ideja o Bogu koji je svjesno stvorio

⁶⁴ Boccaccio, Decameron, str. 26-27.

⁶⁵ Isto.

⁶⁶ Isto.

⁶⁷ Kelly, J., *The Rich Are Riding Out The Coronavirus Pandemic Very Differently Than The Rest Of Us*, Forbes, 2020. Preuzeto iz: <https://www.forbes.com/sites/jackkelly/2020/04/01/the-rich-are-riding-out-the-coronavirus-pandemic-very-differently-than-the-rest-of-us/?sh=6ec62192d34c>. Datum pristupa: 08.07.2021.

srednjovjekovnu bolest ne bi li ostvario vlastite ciljeve. Posljedično tome u širokim se slojevima društva razvila teorija o kugi kao o uzroku Božjeg gnjeva i kazni za čovječanstvo zbog prevelikih odstupanja od vjerskih i moralnih vrijednosti.⁶⁸ Književnici, filozofi, vladari i liječnici prihvatili su ovu teoriju pa tako o njoj piše i Giovanni Boccaccio koji navodi kako je: „zbog naših zlih dijela pravedan gnjev Božji posla na smrtnike da ih popravi.“⁶⁹

Prihativši ovu teoriju, vjernici su slijedili upute katoličkog svećenstva koje je izvještavalo kako je jedini pravi lijek sadržan u molitvi i ispovjedi. Naglašavajući opasnost kuge, svećenici su u javnosti neprestano podsjećali na mogućnost završetka života u bilo kojem trenutku. Upravo je ta zaokupljenost smrću natjerala društvo na aktivno razmišljanje o vlastitoj sudbini i zagrobnom životu ali i na prihvaćanje religioznog shvaćanja.⁷⁰ Srednjovjekovni je čovjek stoga bez razmišljanja prihvatio Božju kaznu i odlučio djelovati sukladno crkvenim načelima nadajući se da će biti pošteđen.⁷¹

Strah od kuge ujedno je doveo i do jačanja ekstremnog vjerskog fanatizma u kojem su se posebno istaknuli flagelanti, tj. pojedinci koji su se nastojali iskupiti za počinjene grijeh nanoseći si dodatnu bol. Svakodnevno su prolazili ulicama gradova kažnjavajući sebe ali i sve ostale sudionike vjerujući da će tako privesti epidemiju kraju. Flagelantski se pokret temeljio na ideji o potpunom iskupljenju čovječanstva koje je jedino moguće postići proživljavanjem Kristovih muka.⁷²

Iako među stanovništvom dolazi do jačanja duhovnosti, aktivnost srednjovjekovnih svećenika istodobno je dovela i do snažnog propadanja crkvene moći. Naime, postalo je nejasno zašto se navodno Božje prokletstvo odrazilo i na svećenike kao glavne posrednike između Boga i ljudi. Društvo naprosto nije htjelo prihvatiti činjenicu da su svećenici jednako nemoćni protiv kuge kao i ostatak puka jer bi to značilo da je čovječanstvo zasigurno osuđeno na propast.⁷³

Također, zbog povećanja stope smrtnosti, sve je veći broj svećenika i biskupa napuštao svoje crkve bježeći iz grada. Nedostatak svećenstva predstavljao je veliki problem u društvu zbog nemogućnosti za ispunjenjem *ars moriendi*, tj. pripreme za dobru kršćansku smrt. Crkva nije pružala odgovarajuću duhovnu utjehu te nije vršila posljednje obrede što je smatrano

⁶⁸ Byrne, 2004., str. 20–30.

⁶⁹ Boccaccio, Decameron, str. 24.

⁷⁰ Gottfried, R. S., *The Black Death: Natural and Human Disaster in Medieval Europe*. New York: Free Press, 1983., str. 82.

⁷¹ Ravančić, 2007., str. 195–213.

⁷² Byrne, 2004., str. 203-205.

⁷³ Gottfried, 1983., str. 94.

moralno neoprostivim.⁷⁴ Zbog lažnih nada i obećanja, velik se dio srednjovjekovnog društva razočarao i samim time izgubio vjeru u Crkvu i njihova načela. Međutim, bitno je spomenuti kako je većina Europljana izgubila povjerenje isključivo u institucije Crkve ali ne i Boga. Pojedinci su nastavili tragati za novim načinima da održe svoj odnos s Bogom što svjedoči o ljudskoj potrebi za religijom i vjerom u situacijama jake anksioznosti i osjećaja nemoći.⁷⁵

Proučavajući krizne situacije tijekom povijesti, uočeno je da gotovo uvijek posljedično dolazi do jačanja religioznosti među stanovništvom a upravo se to dogodilo i tijekom pandemije COVID - 19. Naime, na temelju istraživanja u SAD-u svaki je treći građanin potvrdio kako je trenutna kriza bitno ojačala njegovu vjeru. Utvrđeno je i kako su internetske pretrage za riječ „molitva“ gotovo dvostruko porasle u odnosu na prijašnje godine dok je u Velikoj Britaniji prodaja Biblije porasla čak za 55 %.⁷⁶

4.7. Traganje za krivcem i marginalizacija

Velike krize nerijetko imaju tendenciju istaknuti rasne, rodne ili pak vjerske nejednakosti u društvu. Strah i nesigurnost izazvani društvenim promjenama projicirani su na pripadnike određenih skupina kojima je u konačnici načinjena nepravda. Društvo se ne obvezuje na suradnju i međusobnu podršku već radije traga za žrtvenim jarcem koje će se predstaviti kao glavni krivac za novonastalu situaciju. Kreirajući tihi tsunami mržnje ka određenoj skupini ljudi, ona se prikazuje kao dopušten objekt agresije čime se u javnosti potiče diskriminacija.⁷⁷

Ljutnja, nestrpljenje ali i nedostatak razumijevanja o Crnoj smrti naveo je društvo na prihvaćanje potpuno iracionalnih i nehumanih aktivnosti. Srednjovjekovni Europljani počinju djelovati iz straha šireći brojne dezinformacije i teorije zavjere koje se u osnovi temelje na traganju za potencijalnim krivcem za epidemiju.⁷⁸ Neprestanim povećavanjem smrtnosti, stanovništvo je sve više osjećalo strah od bolesti te se: „rodiše svakakve predrasude i strah uljeza u one koji ostadoše živi; te su gotovo svi inaginjali vrlo okrutnoj odluci, to jest sklanjanju i bijegu od bolesnika i njihovih stvari.“⁷⁹

⁷⁴ Isto, str. 84.

⁷⁵ Aberth, 2005., str. 94.

⁷⁶ Kotkin, J., *God and the Pandemic*, 2020. Preuzeto iz: <https://quillette.com/2020/12/23/god-and-the-pandemic/>. Datum pristupa: 09.07.2021.

⁷⁷ Dionne, Y. K., Turkmen, F.F., *The Politics of Pandemic Othering: Putting COVID – 19 in Global and Historical Context*, International Organization, 74, 213-230, 2020.

⁷⁸ Martin, 2007., str. 75.

⁷⁹ Boccaccio, Decameron, str. 25.

Tijekom srednjovjekovne su pandemije glavnom metom postali Židovi prema kojima je u tom trenutku već postojala jaka netrpeljivost i sumnjičavost zbog vjerskih razlika ali i zbog njihove uloge u financijskom poslovanju. Problem je nastao u trenutku kada je uočeno da je broj zaraženih kugom bitno manji kod pripadnika židovske zajednice što su povezali s njihovim nekorištenjem gradskih bunara. U javnosti se stoga isticalo kako su Židovi masovno trovali izvore pitke vode čime je u konačnici došlo do pojave kuge.⁸⁰

U stvarnosti, židovski su zakoni promicali čistoću te su sukladno tome odbijali koristiti zajedničke gradske bunare i tako smanjili vjerojatnost od zaraze. Srednjovjekovno je društvo odbijalo prihvatiti takve ideje smatrajući kako su Židovi mogli posjedovati znanje o zagađenosti bunara samo ukoliko su ih sami otrovali. U društvenoj je zajednici ova teorija iznenađujuće brzo prihvaćena što je u konačnici dovelo do diskriminacije i žestokih progona Židova čime su dodatno povećane napetosti između vjerskih skupina.⁸¹ Godine 1348. Židovi su tako optuženi za trovanje bunara u Chillonu a zatim i Freyburgu, Bernu i Kataloniji. Iste se godine diljem Europe počinju izvršavati masovni pokolji s ciljem istrebljenja pripadnika židovske zajednice vjerujući da će se pandemija tako privesti kraju.⁸² Zavedenost lažnom nadom dovela je do jednog od tada najgorih progona Židova koji je ostao zapamćen kao Strasbourški masakr. Dogodio se 1349. godine a pretpostavlja se da je stradalo nekoliko tisuća Židova.⁸³

Iako je toliko radikalne slučajeve nemoguće zamisliti u današnjem svijetu, činjenica jest da je u doba pandemije COVID-19 vršena snažna marginalizacija prema građanima porijeklom iz Azije. U trenutku kada je utvrđeno da se virus prvotno pojavio u kineskom gradu Wuhanu, pojavila su se brojna svjedočanstva diskriminacije protiv Azijata. Zbog prevladavajućeg uvjerenja da su upravo ljudi azijskog podrijetla zaslužni za pojavu virusa zabilježen je porast rasno motiviranih zločina iz mržnje koji uključuju fizičko nasilje i uznemiravanje.⁸⁴

Na jačanje ovog je stava bitno utjecao bivši predsjednik SAD-a, Donald Trump koji je u nekolicini svojih govora o pandemiji svjesno koristio termin „kineski virus“. Korištenje takve terminologije opasno je samo po sebi a kamoli tek kada ju izgovara osoba koja bi trebala predstavljati uzor svojim građanima. Posljedično je tome došlo do porasta rasizma i ksenofobije dok je u društvu razotkriven globalni strah od Kine.⁸⁵ O spomenutom je problemu istraživanje

⁸⁰ Ziegler, 1998., str. 85–87.

⁸¹ Isto, str. 87 – 88.

⁸² Ravančić, 2007., str. 195 – 213.

⁸³ Ziegler, 1998., str. 90.

⁸⁴ Gover, R. A., Harper, B. S, Langton. L. *Anti – Asian Hate Crime During the COVID – 19 Pandemic: Exploring the Reproduction of Inequality*, American Journal of Criminal Justice, 45, 647-667, 2020.

⁸⁵ Isto.

provela socijalna psihologinja Kim Noels koja je pokazala kako je čak dvije trećine kineskih Kanađana doživjelo neku vrstu diskriminacije.⁸⁶ U jačanju stigmatizacije izrazito su važnu ulogu imali i mediji koji su svojim tekstovima dodatno širili strah i nesigurnost pa su tako primjerice na području Australije u javnosti savjetovali: „Kineska djeco, ostanite kod kuće!“⁸⁷

⁸⁶ Brown, M., *How stigma makes pandemics worse for marginalized groups*, University of Alberta, 2020. Preuzeto iz: <https://www.ualberta.ca/folio/2020/11/how-stigma-makes-pandemics-worse-for-marginalized-groups.html>. Datum pristupa: 09.07.2021.

⁸⁷ Bhaya, G. A., *Racist COVID-19 headlines torment Chinese diaspora*. 2020. Preuzeto iz: <https://news.cgtn.com/news/2020-02-24/-Racist-COVID-19-headlines-torment-Chinese-diaspora-says-study-Ok2x5vPt6w/index.html>. Datum pristupa: 09.07.2021.

5. Zaključak

Crna Smrt i COVID–19 dvije su različite bolesti koje su u potpunosti promijenile svakodnevni život ljudi. Unatoč velikom vremenskom odmaku između pandemija, kroz ovaj je rad utvrđeno da postoji nešto što se nije promijenilo. Dok su medicinska saznanja i samo razumijevanje bolesti gotovo neusporediva, društvo je pokazalo iznenađujuće slične reakcije na krizne situacije. Vlasti reagiraju uvođenjem karantene i zabrane kretanja čime ulice postaju beživotne a ljudi prestrašeni, zbunjeni i nestrpljivi. Strahujući od nove bolesti, dio se društva zatvara u svoje domove prekidajući i najmanji kontakt s vanjskim svijetom. Pandemija je istovremeno omogućila spoznaju istinskih vrijednosti pokazujući kako život u trenutku može nestati. Druga skupina ljudi stoga prihvaća neizbježnost smrti te svoje posljednje trenutke provodi uživajući u društvu ne obazirući se pritom na medicinske savjete i ograničenja.

Ljudi su tijekom obje pandemije aktivno tragali za odgovorima te u očaju posezali za jednostavnim i iracionalnim rješenjima. Strah i panika motivirali su ih da promjene vlastito ponašanje, prilagode se novim izazovima te pronađu nešto u što će vjerovati, bez obzira na to koliko ono bilo smisljeno. Svjesni opasnosti novonastale situacije, društvo se tako sve intenzivnije okreće Bogu vjerujući kako religija predstavlja jedini izlaz. Polažući nadu u Crkvu, tipični srednjovjekovni čovjek neupitno prihvaća teorije o pojavi Crne smrti te slijedi upute i savjete svećenika. Iako je u usporedbi s pandemijom COVID–19, Crkva odigrala daleko veću ulogu u srednjem vijeku, istraživanja su pokazala veliko povećanje religioznosti i tijekom suvremene krize.

Nemogućnost za pronalaskom lijeka i neefikasnost propisanih mjera dovela je do masovnog nepovjerenja prema političkom i vjerskom vodstvu. Dok se srednjovjekovno društvo intenzivno okreće od Crkve, danas je izražen sve veći skepticizam prema znanosti i medicini. Glavni je problem pritom sadržan u teorijama zavjere kojima pojedinci svjesno opovrgavaju znanstvena istraživanja ističući kako bolest uopće ne postoji. Srednjovjekovne su teorije bile besmislene i neodržive ali za razliku od trenutne situacije, kroz njih nije iskazana sumnja i gubitak povjerenja u znanstveni napredak.

Snažna želja za pronalaskom objašnjenja ujedno je dovela do predrasuda i marginalizacije vjerskih i rasnih skupina koje se počinju smatrati glavnim uzrokom pandemije. Dok je srednjovjekovno društvo provodilo žestoke progone nad židovskom zajednicom, tijekom suvremene pandemije COVID–19, u medijskom je svijetu izražena jaka netrpeljivost ka

pripadnicima azijskog podrijetla. Prilikom suočavanja s pandemijom, u obje su situacije do izražaja došle i sociološko ekonomske razlike. Iako svi mogu oboljeti od bolesti, činjenica jest da su dodatno izloženi riziku svi oni ugroženi socijalnim i financijskim nepovoljnostima. Svjesni svojih privilegija, imućniji dio stanovništva odlučuje se za bijeg te pandemiju radije provodi u udaljenim odmaralištima i vikendicama. Misleći samo na sebe, ova je skupina ljudi napustila svoje bližnje te pokazala ravnodušnost i nedostatak suosjećanja što je posebno osudio i sam Giovanni Boccaccio u *Dekameronu*.

Kroz ovaj se rad primarno nastojalo ukazati na sličnosti koje postoje u odgovoru na pandemiju Crne smrti i pandemiju COVID–19. Kroz opis ljudskih reakcija pokušalo se pružiti bolje razumijevanje same pandemije ali i društva koje se s njome suočava. Koliko god bilo surovo iskustvo pandemije, ono itekako pokazuje tko smo zapravo u kriznim situacijama. Dok s jedne strane primjećujemo zajedništvo i slogu, do izražaja ujedno dolazi ljudska sebičnost i iracionalnost. Zahvaljujući velikom pritisku koji je pandemija ostvarila na mentalitet društva, pojedinci počinju iskazivati svoje ranjivosti i predrasude tragajući za bilokakvim rješenjem. Imajući na umu velike sličnosti moguće je zaključiti da, iako prošavši kroz val modernizacije i industrijalizacije, svijet se promijenio ali ljudska je priroda ostala ista.

6. Popis literature

Primarni izvori:

1. Boccaccio, Giovanni, *Dekameron*, prijevod s talijanskog Ljerka Car Matutinović, Mozaik knjiga, Zagreb, 2002.
2. Gentile de Foligno, *Consilium contra pestilentiam*, 1348. Prijevod preuzet iz: Ravančić, G, *Crna smrt 1348 – 1349. u Dubrovniku, Srednjovjekovni grad i doživljaj epidemije*.
3. Petrarca, Francesco, *Ad Seipsum (To Himself)*, 1348. Prijevod preuzet iz: Ravančić, G, *Crna smrt u 1348 – 1349. u Dubrovniku, Srednjovjekovni grad i doživljaj epidemije*.

Sekundarni izvori:

1. Aberth, J., *The Black Death: The Great Mortality of 1348-1350*, Palgrave Macmillan, New York, 2005.
2. Akram U, *The Determinants of Panic Buying during COVID-19*, Journal List, International Journal of Environmental Research and Public Health, 18(6), 3247, 2021.
3. Anwar, A., Malik, M., Raees, V., Role of Mass Media and Public Health Communications in the COVID-19 Pandemic, *Cureus*, 12(9), 2020.
4. Borovac, I., *Povijest svijeta, velika obiteljska enciklopedija*, Mozaik Knjiga, Zagreb, 2006.
5. Byrne P. J., *Daily life during the Black Death*, Greenwood Publishing Group, 2004.
6. Byrne, P. J., *The Black Death*, Greenwood Press, London, 2004.
7. Cantor, N., *In the Wake of the Plague*, Simon and Schuster, 2001.
8. Cohn, S., *After the Black Death: labour legislation and attitudes towards labour in late-medieval western Europe*, *Economic History Review*, 60 (3), 2007.
9. Daou, Z. A., Covid-19 and Suicide, A Deadly Association, *The Journal of Nervous and Mental disease*, 209(5), 311-319, 2021.
10. Dionne, Y. K., Turkmen. F.F., *The Politics of Pandemic Othering: Putting COVID-19 in Global and Historical Context*, *International Organization*, 74, 213-230, 2020.
11. Glesinger, L., *Povijest medicine*, Školska knjiga, Zagreb, 1978.
12. Gottfried, R. S., *The Black Death: Natural and Human Disaster in Medieval Europe*. New York: Free Press, 1983
13. Gover, R. A., Harper, B. S, Langton. L. *Anti – Asian Hate Crime During the COVID-19 Pandemic: Exploring the Reproduction of Inequality*, *American Journal of Criminal Justice*, 45, 647-667, 2020.
14. Gross, M., *Historija i društvene znanosti*, Časopis za suvremenu povijest, 1975, 7(2).
15. Martin, S., *The Black Death*, Pocket Essentials, London, 2007.
16. Miller, L. B., Science Denial and COVID Conspiracy Theories. Potential Neurological Mechanisms and Possible Responses, University of California, *The Journal of The American Medical Association*, 324(22), 2255-2256, 2020.
17. *Povijest 7: Razvijeni srednji vijek*, ur. Cravetto E., Goldstein I., Europapress holding, Zagreb, 2007.
18. Power, E., Hughes, S., Cotter, D., Cannon, M., Youth mental health in the time of COVID – 19, Cambridge University Press, *Irish Journal of Psychological Medicine*, 37, 301-305, 2020.

19. Ravančić, G., *Crna smrt 1348-1349. u Dubrovniku. Srednjovjekovni grad i doživljaj epidemije*, doktorska disertacija, Zagreb, 2006.
20. Ravančić, G., *Historiografija o epidemiji Crne smrti s polovice 14. stoljeća*. Povijesni prilozi 26, br. 33, 2007.
21. Scott, S., Duncan, C. J., *Biology of Plagues: Evidence from Historical Populations*, Cambridge University Press, Liverpool, 1998.
22. Ziegler, P., *The Black Death*, Penguin Books, London, 1998.

Internetski članci

1. Bhaya, G. A., *Racist COVID-19 headlines torment Chinese diaspora*. 2020. Preuzeto iz: <https://news.cgtn.com/news/2020-02-24/-Racist-COVID-19-headlines-torment-Chinese-diaspora-says-study-Ok2x5vPt6w/index.html>. Datum pristupa: 09.07.2021.
2. Brown, M., *How stigma makes pandemics worse for marginalized groups*, University of Alberta, 2020. Preuzeto iz: <https://www.ualberta.ca/folio/2020/11/how-stigma-makes-pandemics-worse-for-marginalized-groups.html>. Datum pristupa: 09.07.2021.
3. Buckley, C., Myers, S., *As New Coronavirus Spread, China's Old Habits Delayed Fight*, The New York Times, 2020. Preuzeto iz: <https://www.nytimes.com/2020/02/01/world/asia/china-coronavirus.html>. Datum pristupa: 28.04. 2021.
4. Henig, M. R., *To end this pandemic, we must trust science*, National Geographic, 2020. Preuzeto iz: <https://www.nationalgeographic.com/magazine/article/to-end-this-pandemic-we-must-trust-science-feature>. Datum pristupa: 19.07.2021.
5. Henig, M. R., *To end this pandemic, we must trust science*, National Geographic, 2020. Preuzeto iz: <https://www.nationalgeographic.com/magazine/article/to-end-this-pandemic-we-must-trust-science-feature>. Datum pristupa: 08.07.2021.
6. Hrvatski zavod za javno zdravstvo, *Pitanja i odgovori o bolesti uzrokovanoj novim koronavirusom*, autor nepoznat. Preuzeto iz: <https://www.hzjz.hr/priopcenja-mediji/pitanja-i-odgovori-o-bolesti-uzrokovanoj-novim-koronavirusom/>. Datum pristupa: 28.04.2021.
7. Institut Ruđer Bošković, *Sekvenciran genom virusa COVID-19 izoliran iz pacijenata u Hrvatskoj*, 2020. Autor nepoznat. Preuzeto iz: <https://www.irb.hr/Novosti/Sekvenciran-genom-virusa-COVID-19-izoliran-iz-pacijenata-u-Hrvatskoj>. Datum pristupa: 18.07.2021.
8. Jones, L., Palumbo, D., Brown, D., *Coronavirus: How the pandemic has changed the world economy*, 2021. Preuzeto iz: <https://www.bbc.com/news/business-51706225>. Datum pristupa: 28.04.2021.
9. Kelly, J., *The Rich Are Riding Out The Coronavirus Pandemic Very Differently Than The Rest Of Us*, Forbes, 2020. Preuzeto iz: <https://www.forbes.com/sites/jackkelly/2020/04/01/the-rich-are-riding-out-the-coronavirus-pandemic-very-differently-than-the-rest-of-us/?sh=6ec62192d34c>. Datum pristupa: 08.07.2021.
10. Kotkin, J., *God and the Pandemic*, 2020. Preuzeto iz: <https://quilllette.com/2020/12/23/god-and-the-pandemic/>. Datum pristupa: 09.07.2021.
11. Mathieu, E., Ritchie, H., Ortiz – Ospina, E., *Coronavirus (COVID – 19) Vaccinations*. Our World in Data, 2021. Preuzeto iz: <https://ourworldindata.org/covid-vaccinations>. Datum pristupa: 19.07.2021.
12. Popović, G. S., *Liječenje COVID – 19 upale pluća i post – COVID sindrom*, Pliva Zdravlje, 2021. Preuzeto iz: <https://www.plivazdravlje.hr/aktualno/clanak/34731/Liječenje-COVID-19-upale-pluca-i-post-COVID-sindrom.html#45010>. Datum pristupa: 18.07.2021.

13. Rennie, R. K., *How medieval writers struggled to make sense of the Black Death*, 2020. Preuzeto iz: <https://theconversation.com/how-medieval-writers-struggled-to-make-sense-of-the-black-death-134114>. Datum pristupa 07.07.2021.
14. Rogers, K., *Pandemic*, Encyclopedia Britannica, 2020. Preuzeto iz: <https://www.britannica.com/science/pandemic>.
15. Thorpe, V., *Balcony singing in solidarity spreads across Italy during lockdown*, The Guardian, 2020. Preuzeto iz: <https://www.theguardian.com/world/2020/mar/14/solidarity-balcony-singing-spreads-across-italy-during-lockdown>. Datum pristupa: 08.07.2021.
16. Vidov, P., *Kako su antivakseri postali veća prijetnja od pandemije*, Faktograf, 2020. Preuzeto iz: <https://faktograf.hr/2020/10/28/kako-su-antivakseri-postali-veca-prijetnja-od-pandemije/>. Datum pristupa: 08.07.2021.

7. Sažetak

Crna smrt ili jednostavno „kuga“ naziv je za jednu od najrazornijih i najgorih pandemija u povijesti čovječanstva. Stigavši u Europu 1347.godine, kuga je u narednom periodu oduzela gotovo 50 milijuna života. Uslijedio je ekonomski kolaps i potpuno zatvaranje gradova dok društvo reagira šireći paniku i strah. Gotovo ista se situacija ponovila početkom 2020.godine kada je svijet zaustavila pandemija COVID–19. Iako se dvije bolesti razlikuju u načinu širenja, simptomima koje izazivaju i stopi smrtnosti, paralele je moguće zabilježiti u ljudskoj prirodi i načinu na koji društvo odgovara na kriznu situaciju. Uz uvedene mjere i ograničenja, reakcije za kojima stanovnici posežu tijekom spomenutih pandemija moguće je kategorizirati u šest različitih skupina. Pripadnici prve skupine distancirali su se od svake potencijalne opasnosti i zatvorili u svoje domove dok drugi pak preferiraju dobru zabavu praveći se kako pandemija uopće ne postoji. Umjesto suočavanja s novonastalom situacijom, započeto je i masovno širenje teorija zavjera koje počivaju na lažnim informacijama o samoj bolesti. Ljudi u teroru stoga počinju tragati za krivcem i iskazivati masovno nepovjerenje prema političkom i vjerskom vodstvu što dodatno povećava paniku. Na takvo je ponašanje tijekom srednjeg vijeka uvelike utjecala Crkva dok se u suvremenom društvu krivcem smatraju mediji. Dio društva pokušava se pridržavati umjerenog stava na način da ostanu oprezni ali pritom ne zaustave svoj život u potpunosti. S ciljem očuvanja mentalne dobrobiti i zdravog razuma, skupina ljudi pronalazi spas u Bogu i molitvi navodeći kako im ono donosi mir i stabilnost. Pripadnici posljednje skupine smatrali su kako bijeg predstavlja najbolji lijek od bolesti te su stoga potaknuti tom idejom napustili vlastiti grad i obitelj. Navedene reakcije na pandemiju kroz glavni će dio rada biti analizirane iz perspektive srednjovjekovnog i modernog čovjeka.

Ključne riječi: Crna smrt, COVID–19, pandemija, društvo, reakcija.